

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ETNOLOGIJO IN KULTURNO ANTROPOLOGIJO

DIPLOMSKO DELO

NOVA GORICA, 2020

ANDREJ VUKSANOVIĆ

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ETNOLOGIJO IN KULTURNO ANTROPOLOGIJO

ANDREJ VUKSANOVIĆ

Študentsko gibanje na Slovenskem v letu 1968

Diplomsko delo

Študijski program:

Etnologija in kulturna antropologija - D

Mentor:

red. prof. dr. Božidar Jezernik

Nova Gorica, 2020

ZAHVALA

Ob zaključku dodiplomskega študija bi se rad zahvalil vsakomur, ki mi je med pisanjem diplomskega dela ter v letih študija nudil podporo in pomoč. Iskrena zahvala gre mentorju dr. Božidarju Jezerniku za vse smernice, nasvete glede literature, opombe in predvsem za spodbujanje raziskovanja. Posebej bi se rad zahvalil staršema, bratu, babici in Katarini za dnevno dozo motivacije, miru in podpore pri pisanju diplomskega dela. Za konec bi se rad zahvalil še vsem kolegom študentom, ki so mi kadarkoli priskočili na pomoč s kakšnimi nasveti glede študija in pisanja diplomskega dela.

Izveček

Študentsko gibanje na Slovenskem v letu 1968

V diplomskem delu pišem o študentskem gibanju na Slovenskem v šestdesetih letih 20. stoletja ter vzroke, ki so botrovali začetku študentskih uporov. Glavni vir iz katerega sem črpal in skušal pridobiti čim več vtisov, pogledov na takratno stanje, so članki študentske revije *Tribuna*. V njej sem našel širok spekter področij na katerih so bili angažirani študenti tistega časa. Od teženj po samoupravnosti, nezadovoljstvu s socialnim položajem in socialno strukturo študentov do člankov, ki kritizirajo vojno v Vietnamu. Vsi ti vzroki za nezadovoljstvo med študentsko skupnostjo in val študentskih protestov in revolucionarnosti v drugih mestih (npr. Pariz in Praga), so botrovali k začetku študentskih uporov na Slovenskem.

Ključne besede: Študentsko gibanje, 1968, Tribuna, študentski protesti, študenti

Abstract

The student movement on Slovenian turf in the year 1968

In my degree I write about the student movement on Slovenian turf in the 1960's and about the reasons the movement manifested into protests. My main source in writing this degree was a student magazine *Tribuna*. It contains a broad spectre of subjects and different fields that activated students of that time. From articles about self management aspirations, the dissapointing social status and structure of Slovenian students, to articles that critisized the foreign policies in Vietnam. All this dissatisfaction amongst students, along with the revolutionary wave of student revolutions in other cities (for example, Paris and Prague) influenced the start of student protests on Slovenian turf.

Key words: Student movement, 1968, Tribuna, student protests, students

KAZALO

1. Uvod	7
1.1 Metodologija	7
2. <i>Za enotno in demokratično študentsko fronto</i>	9
3. Zunanja politika	11
3.1. Vietnam	11
3.2. Češkoslovaška.....	12
3.3. Bližnji Vzhod	13
4. Težnje po samoupravljanju	15
5. Univerza, reforme in življenje na njej	18
6. Materialni položaj študentov	22
7. Socialna struktura študentov	25
8. Študentski servisi	29
9. <i>Tribuna</i>	30
10. Zaposlitev, zaposljivost in zaposlenost.....	33
11. Obtožbe na račun predsednika Centralnega komiteja Zveze komunistične mladine Slovenije, Janeza Kocjančiča ter njegova odziva.....	35
12. Ideologija.....	37
13. Študentski aktivisti.....	39
13. 1. Rudi Rizman	39
13. 2. Dimitrij Rupel.....	39
13. 3. Franci Pivec.....	40
14. Zaključek.....	42
15. Summary	43
16. Viri in literatura:	45

1. Uvod

Maja 1968 Študentski domovi Ljubljana začnejo v domove nameščati turiste. V sobe, ki so bile sicer namenjene študentom. Iz študentskih domov so želeli narediti hostel, kar je pomenilo izselitev določenih študentov iz domov (Pivec 2018).

3. junija 1968 se zgodi protestni shod v študentskem naselju Rožna dolina, ki ga je vodil Franci Pivec. O protestu pravi, da je šlo za občutenje revolucionarnega duha, ki je zajel Evropo. S protesti so poskušali že prej, na primer v podporo vietnamskemu ljudstvu, ob umoru Martina Luthra Kinga, vendar so te zatrli že v študentskem naselju (Pivec 2018). Tistega dne so študentje zasedli menzo v Rožni dolini. Situacijo v menzi je miril France Hočevar, takratni podpredsednik izvršnega sveta Skupščine socialistične republike Slovenije (Pivec 2018).

Poleg pariških in praških protestov, so študentski protesti potekali tudi v Beogradu. Vendar za razliko od omenjenih, v Ljubljani na srečo nasilja ni bilo. Študentje so se borili za izboljšanje družbenega statusa in reformo univerze. Socialno – ekonomski položaj študentov je bil slab, prav tako je bila v družbi prisotna socialna diferenciacija. (Pivec 2018).

1.1 Metodologija

V diplomski nalogi bom obravnaval članke dveh letnikov študentske revije *Tribuna*. Letnik XVII, ki je izhajal med letoma 1966 in 1967, ter letnik XVIII, ki je izhajal med letoma 1967 in 1968. Gre za letnika revije, ki sta izšla, preden so se začeli študentski upori s shodom v študentskem naselju Rožna dolina. Zaradi družbene kritičnosti, aktivizma in ideoloških diskurzov, nudijo članki revije pregled ideoloških stališč vidnejših študentskih aktivistov, dogajanja na univerzi ter izpostavitve nekaterih družbenih problemov. Iz teh dveh letnikov sem želel dobiti poglobljen vtis o stanju, dogajanju in miselnosti študentov ter najvidnejših študentskih aktivistov tistega časa, danes uglednih družbenopolitičnih, znanstvenih in kulturnih delavcev.

Številni članki in rubrike iz teh dveh letnikov govorijo o problemih študentske skupnosti, kar se leta 1968 manifestira v študentske proteste. Razlog za začetek študentskih protestov je bil le eden od številnih vzrokov, ki so se v zadnjih letih kopičili. K nezadovoljstvu študentov in začetku protestov

so vplivali slab socialni in materialni položaj študentov v družbi, težnja po samoupravnosti, revolucionarni duh mladih po svetu ter protesti proti vojni v Vietnamu. Shod v Rožni dolini je bil prvi v vrsti številnih protestov v naslednjih letih. V diplomski nalogi sem preko člankov revije *Tribuna*, ki sem jih razvrstil v posamezna poglavja, poskušal prikazati stanje, ki je študente pripeljalo do uporov.

Številni najvidnejši študentski aktivisti tega obdobja so imeli kasneje vidno vlogo v politiki, akademskih krogih in oblikovanju nove države. Na koncu diplomske naloge bom nekatere najbolj vidne tudi izpostavil.

2. Za enotno in demokratično študentsko fronto

Za začetek bom izpostavil članek, ki govori o študentskih gibanjih v času med obema vojnama ter o vplivu ideologije na ta gibanja. Avtor članka je Slavko Kremenšek, dolgoletni profesor na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo ter avtor knjige *Slovensko študentsko gibanje 1919-1941*.

Študentska gibanja so v času med obema vojnama v veliki meri slovensko politično dogajanje v malem, številne demonstracije in akcije pa ključne za razvoj in obstanek UL. Že takrat se je omenjalo problematiko npr. študentskih domov, menz, kar se je reševalo preko številnih uspešnih akcij, kot je na primer bila akcija za univerzitetno knjižnico. Razlogi za študentske demonstracije med letoma 1931 in 1933 so bile šolnine. Vendar ta problematika ni izginila v naslednjih letih (Kremenšek 1967: 17).

Kremenšek piše, da so te zahteve študentov po ustrezni rešitvi, sestavni del boja širokih ljudskih plasti za svoje pravice. Ob takratni socialni strukturi so zahteve študentov po strankarsko neodvisnih ustanovah za študente in nižjih šolninah imele velik in širok pomen v prihodnosti. Slovenska univerza in položaj študentov sta bila le del problematike, ki je zadevala mladino (Kremenšek 1967: 17). Eno od teh je bilo tudi politično udejstvovanje. Soudeležba študentov pri političnem dogajanju je bila močna. Družbena dejavnost predvojnih študentov je bila izjemno bogata. Velika povezanost študentskega gibanja je vplivala na odnos do družbeno-političnega sistema. Veliko akcij in izoblikovanih stališč se je manifestiralo v obliki študentskega udejstvovanja (Kremenšek 1967: 17).

Strukturna razvrstitev študentov po posameznih političnih skupinah je bila posledica dejstva, da so študentje podlegali mobilizaciji in diskurzu meščanskih študentskih taborov. Velik delež študentov je prihajal iz uradniških družin in so bili večinoma idejno neorientirana masa. Sprva se je oblikovanje komunističnih društev, gibanj zdela norost, tabu, vendar so se skozi čas začela ustanavljati. Prvotna ideološka struktura študentskih gibanj se deli na katoliško društvo Danica ter liberalno Jadran (Kremenšek 1967: 17). Boji med klerikalnimi in liberalnimi študentskimi gibanji je v 1920-ih in 1930-ih letih postal ovira v boju za ustanovitev enotne, reprezentančne študentske organizacije (Kremenšek 1967: 18).

Študenti so strogo nasprotovali jugoslovanskemu unitarizmu. Izražali so težnjo po nacionalni, gospodarski in politični svobodi Slovencev – združeno v federativno državo južnih Slovanov. Nasprotovali so fašizmu in imperializmu. Tudi marksistično usmerjena veja študentov je bila precej

aktivna. Ustanovili so Klub študentov marksistov. V istem obdobju začne izhajati revija *Mladina*, ki je stremela k revolucionarnosti in neodvisnosti od političnih strank. Poudarjali so zdravo socialno politiko (Kremenšek 1967: 18).

Najmočnejši vpliv na študentska gibanja sta imeli klerikalna (kasneje krščanski socializem) in komunistična ideologija. V klerikalnih študentskih gibanjih močno nasprotujejo komunizmu. Komunistično usmerjena gibanja so večinoma začenjale demonstracije, akcije, kot je npr. bila leta 1933 akcija za univerzitetno knjižnico (Kremenšek 1967: 19). Ob vseh akcijah, demonstracijah v 1930-ih letih sta bila nekoliko bolj zadržana nacionalistični in klerikalni tabor. Niso pretirano spodbujali teh akcij. Njihov cilj je bil rekatolizacija slovenskega življenja. Kremenšek ta gibanja označi kot ofenzivo klerikalcev v letu 1935. Začenja se politično-ideološki boj med komunizmom in klerikalizmom (Kremenšek 1967: 19).

V tem obdobju se težnje po reprezentančni in enotni študentski organizaciji ne uresničujejo. Na UL sta bila oblikovana strogo ločena tabora – t. i. klerikalni (ki se pred razkrojem tabora pod vplivom SLS konec 1930-ih let »fašizira«) in t. i. napredni, liberalni, ki je pridobival na podpori med študentsko populacijo v času pred drugo svetovno vojno (Kremenšek 1967: 20).

Poleg predstavitve zgodovine študentskega aktivizma med obema vojnama, je v članku prikazano, kako so lahko študentski protesti ter aktivizem učinkovito orožje za družbene spremembe in izboljšanje socialnega položaja študentske populacije. Kot poudarja Kremenšek, gre pri oblikovanju študentskih taborov in različnih ideoloških vplivov nanje, za slovensko politično dogajanje v malem. Predvsem je poudarjen vpliv ideologije na študentske proteste in zborovanja. Aktualno politično dogajanje in duh časa sta vedno vplivala na oblikovanje študentskih gibanj. Tako je revolucionarni duh časa v letu 1968 bistveno vplival na aktivizem takratnih študentov po celem svetu. Kot je dejal Franci Pivec, je bilo spremljanje dogajanja po svetu povod za številne študentske shode v študentskem naselju v Rožni dolini (Pivec 2018).

3. Zunanja politika

Tribuna je aktivno spremljala dogajanje drugod po svetu. Članki, ki jih izpostavljam v tem poglavju obravnavajo njena stališča do teh dogodkov. S podporo Russellovemu mednarodnemu sodišču so izkazovali močno nastrojenost proti zunanji politiki ZDA ter vietnamski vojni. Poleg Vietnama, je *Tribuna* pisala tudi o intervenciji sovjetske vojske na Češkoslovaškem. Podprli so Aleksandra Dubčka in protestnike ter strogo obsodili intervencijo Sovjetske Zveze. Sledeča podpoglavja sem razdelil glede na krizna žarišča.

3.1. Vietnam

V članku z naslovom *Podpiramo vietnamsko ljudstvo v boju zoper agresijo* uredništvo revije *Tribuna* poda svoje stališče o vietnamski vojni, ki se je takrat začela. ZDA označijo za agresorja nad Vietnamci in jih strogo obsojajo zaradi vojnih zločinov zoper civilno prebivalstvo. Za obseg tragedije pripisujejo odgovornost izključno ZDA (Uredništvo 1966a: 1).

V članku *Cilj in predmet mednarodnega sodišča* je omenjena pobuda Bertranda Russella, enega najvidnejših predstavnikov t. i. Nove levice, za ustanovitev sodišča za vojne zločine, kar podpirajo številni vplivni akademiki in misleci tistega časa. Med podporniki ustanovitve sodišča je tudi *Tribuna*, ki je strogo obsojala zločine ZDA nad vietnamskim ljudstvom (Uredništvo 1966b: 1).

Univerzitetni odbor, ki je podpiral pobudo Bertranda Russella za ustanovitev mednarodnih sodišč za vojne zločine, je zmotil intervju Josipa Vidmarja v časopisu *Delo*. V njem se Vidmar odreče podpori Russellu. Odbor mu je očital apologijo ameriškega nasilja v Vietnamu. *Tribuna* in Univerzitetni odbor postavljata zaradi tega pod vprašaj stališča zveze SZDL, katere član je bil takrat tudi Josip Vidmar (Odbor za podporo Russellovega sodišča 1966: 1).

Na naslovni strani sedme številke sedemnajstega letnika *Tribune*, je natisnjena izjava Vladimirja Dedijerja, politika, ki je takrat sodeloval z Russellovim Mednarodnim sodiščem za vojne zločine. Poročal je o zasedanju sodišča in o njenem delovanju nasploh. V prispevku pove, da sta predsednika sodišča Jean Paul Sartre ter Bertrand Russell in da vsi člani sodišča javno izražajo podporo Vietnamu v času agresije ZDA nad njihovim narodom. Omeni, da sodišče čaka v nadaljnjem delovanju potovanje, z namenom zbiranja dokazov o vojnih zločinih (Dedijer 1966: 1).

V uvodu osme številke letnika XVII, je na naslovni strani objavljeno pismo Bertranda Russella, v katerem se zahvaljuje *Tribuni* in njenim bralcem za podporo njegovemu sodišču (Russell 1966: 1).

Rudi Rizman nameni v članku *Teze o Vietnamu kot o resnici sveta* svoj komentar vojne v Vietnamu. Rizman je kritičen do vojne. Razlog zanjo vidi v ameriškem imperializmu, kjer si z institucijami moči želijo prilastiti svobodo človeka (Rizman 1967č: 1). Rizman je bil kasneje v življenju tesno povezan z nekaterimi vidnejšimi člani Russellovega sodišča, na primer z Vladimirjem Dedijerjem. Veliko je pisal o dogajanju po svetu in opozarjal na krivice in krize v drugih državah.

3.2. Češkoslovaška

Dimitrij Rupel v svojem članku *Svet na robu* govori o sovjetski intervenciji na Češkoslovaškem, kjer zavzame antistalinistično, antitotalitaristično stališče. Strogo je obsodil dejanje Sovjetske Zveze in izpostavil problematičnost stalinizma. Sprašuje se o zaveznikih, Sovjeti in ZDA naj le-to ne bi bili (Rupel 1966: 1).

Zavezništvo in somišljenike najde v t. i. gibanju Nove Levice v drugih državah, npr. Franciji in ZDA, kjer se je slednje že uveljavilo kot alternativno in disidentsko gibanje. Opiše jih kot levo usmerjene sile, ki se pod najrazličnejšimi državnimi sistemi trudijo izravnati socialna neravnotežja.

Naši zavezniki so tisti narodi, ki vidijo perspektivo srečnega sveta v individualni politiki in ekonomiki majhnih nacionalnih držav, ki združene utegnejo zaustaviti strupeno polarizacijo. (Rupel 1966: 1)

Rupel opozori na umore, likvidacije in nasilje v Sovjetski Zvezi ter svari, da se utegne podobno zgoditi tudi pri nas. Zato je po njegovo potrebno izkazati solidarnost s Češkoslovaško v tej situaciji ter ohraniti enotnost, moč, ponos in moralo (Rupel 1966: 1).

V zaključku Rupel izpostavi sistem, ki ga podpirajo *Tribuna* in številni študentski aktivisti tistega časa (skoraj enoglasno). Gre za zahtevo po samoupravni ureditvi, o kateri je v naslednjih številkah napisanega še ogromno in je ena od vidnejših zahtev in pogostih tematik *Tribune* v teh dveh letih. Rupel na tem mestu omeni, da želi *Tribuna* prispevati k oblikovanju samoupravne fronte v boju proti okupatorjem in se obenem odreka tradicijam družbe, zgraditi želi nekaj novega (Rupel 1966).

V članku *Tito! Tito! Tito!* je izražena podpora Aleksandru Dubčku in protestom na Češkoslovaškem.

Ob tej podpori pri protestih vidijo tudi priložnost za utrditev in manifestacijo slovenskega narodnega ponosa (navdih za to jemljejo pri Čehih) (Koprivec 1966: 4).

Avtor članka *Ob socialistični agresiji*, Uroš Kalin, opozarja, da gre v tej situaciji za zlorabo socializma, nasilno zatiranje demokracije, ki jo vse več ljudi zahteva. Po njegovih besedah si avtoritarni režimi v imenu socialističnih principov konstruirajo sovražnike zunaj političnih sistemov, kar vidi kot kratkovidno logiko, ki doseže *kontraefekt* (Kalin 1966: 6). Vietnam opiše kot prefinjeno agresijo modernega tipa s strani ZDA in njene politike. Enako na drugi strani opiše situacijo na Češkoslovaškem in agresijo Sovjetske Zveze, kateri očita makiavelizem in utilitarizem (Kalin 1966: 6).

Zanimivo, da avtor izpostavi Romunijo kot vzor, kako vzpostaviti socialistični režim. Po njegovem mnenju je potrebno vpeljati iniciativo demokratičnega socializma, ki bo obsojala vsakršno zatiranje in izkoriščanja. Ideja socializma je prizadeta zaradi agresije (Kalin 1966: 6).

Kar se tiče situacije na Češkoslovaškem, Kalin vidi dve možnosti:

- podpreti Sovjetsko Zvezo zaradi zavezništva, ki bi se lahko vzpostavilo s tem. To potezo označi kot konformistično pozicijo, ki bo škodovala narodnoosvobodilnim gibanjem;
- načelnost in upor socialistični agresiji, četudi bi to pomenilo prekinitve pomoči Sovjetske zveze (Kalin 1966: 6).

3.3. Bližnji Vzhod

Članek *Bližnji Vzhod in mi*, avtorja Rudija Rizmana, govori o izraelsko-arabskem sporu na Bližnjem Vzhodu. Rizman priznava, da je razumljivo gojiti simpatije do tragične zgodovine Judov, vendar jasno poudari, da pri tem sporu ne gre za opredeljevanje za ali proti Izraelu, temveč za obsodbo tistih akcij, ki dušijo svobodo in ustvarjalnost izraelskega naroda samega (Rizman 1967c: 1).

Po besedah Rizmana gre za »vietnamizacijo« politično zanimivih področij s strani ZDA. Njeni interesi, ekonomski in sociopolitični, se kažejo bodisi neposredno (npr. Vietnam) bodisi posredno (Grčija, Bližnji Vzhod). Omenja globalno politično strategijo kapitalističnega sveta, katerega nosilec so ZDA. Ta posrednost in skritost interesov zamegljujeta celovito predstavo o prisotnosti strategije

ZDA in celo omogoča, da se pojavljajo ideje, da nas ta situacija ne obvezuje. Tak pacifizem, opozarja Rizman, je lahko nevaren in pri tem kaže na stanje pred drugo svetovno vojno – apatija ob pojavu in sugeriranju genocida, ter revitalizacijo oz. prakticiranje fašizma ... Rizman apelira na individualno in kolektivno angažiranje, osveščanje o teh problemih, konfliktih. Še posebej s strani Univerze. Potrebno je ustvarjati skupno zavest o temeljnih vrednotah (Rizman 1967c: 1).

4. Težnje po samoupravljanju

Ena največkrat omenjenih teženj *Tribune* v tem času, je težnja po samoupravljanju. Strogo nastopijo proti birokratizmu in elitizmu. Za študentsko skupnost želijo, da postane neodvisna, samoupravna masa. Strogo nastopijo proti državnim institucijam, ki samoupravljanja ne dosegajo ali ne spoštujejo. Ne zadostna stopnja samoupravljanja na Univerzi v Ljubljani je v teh člankih predstavljena kot glavni razlog za slab socialni položaj študentov. Posledično je to tudi eden od glavnih dejavnikov, ki so vplivali na začetek študentskih protestov pri nas.

Težnjo po samoupravnosti opisuje članek *Za pravice samoupravljanja se bo treba še boriti*. Avtor opisuje razlike v produkcijskem odnosu, ki bi jih prinesel samoupravni socializem v primerjavi z liberalnim kapitalizmom. Samoupravni socializem vidi tudi kot prodor novega produkcijskega odnosa med dvema nasprotujočima silama – med kapitalizmom in močnimi silami birokratizma ter etatizma, kar se je očitelo takratni oblasti. Pomembno je da se v takem odnosu definira pojem družbene lastnine, saj je, po mnenju avtorja, temu posvečeno premalo pozornosti (Tadel 1966: 16).

Naslednji članek, ki ga bom izpostavil v povezavi s samoupravljanjem, nosi naslov *Nekaj misli o birokratizmu v Zvezi komunistov in izven nje*. Njegov avtor je Krešo Petrović. Glavna tema članka so težave pri uveljavitvi samoupravljanja. Kot eno glavnih ovir pri temu pa Petrović vidi birokratizem. Borba proti birokratizmu je borba za samoupravljanje (Petrović 1966: 7). Avtor tudi navede primere, kjer očita Zvezi komunistov zaviranje samoupravljanja.

Nekaj jih bom izpostavil ter povzel:

- Ko Zveza ne formira svoje politike z najširšim delom članstva ter sodelovanjem znanosti in znanstvenih institucij;
- ko Zveza ne formira svoje politike z najširšim delom članstva;
- kadar se skuša doseči idejna enotnost brez dialoga, z disciplino in uradniškimi odnosi;
- ko se zahteva totalno enotnost na bazi trditev, da je vse jasno in da so stališča že zdavnaj zavzeta. Treba je reševati le vse probleme.

Preko tega se, kot piše Petrović, vzdržuje oblastništvo. Pri takšnih odločitvah naj bi šlo za krinko individualističnih odločitev ter klanovskih interesov. Gre za enega od številnih člankov *Tribune*, kjer se Zvezi komunistov očita elitizem in zaviranje samoupravnosti družbe. Petrović eksplicitno prikaže primere, kako se birokratizem manifestira in zavira spremembe družbenih odnosov. Omenja, da se

birokratizem kaže v aktivni (zagotavlja se realizacijo javnosti nepoznanih stališč) in pasivni (pristajanje na obstoječe, idealizacija preteklosti in preteklih odnosov, resignacija in družbena neaktivnost) formi (Petrović 1966: 7). Takšne odnose označi za birokratsko-stalinistične rešitve družbenih odnosov, kjer se zavira samoupravnost. Ta po svetu dobiva vedno večjo veljavo med misleci in se kaže kot sprejemljiva opcija za reševanje družbenih problemov (Petrović 1966: 7).

V članku *Humanistične vede in univerza* Andrej Klemenčič poziva k osvežitvi kadrov, ki naj bodo široko izobraženi strokovnjaki in bodo delovali v skladu s samoupravno filozofijo. Starejšemu kadru očita tradicionalizem, predvsem pri predmetu Družbena ureditev SFRJ, ki naj bi bil preveč rigiden, deklarativen in zanemarjajoč do aktualnosti (Klemenčič 1966: 1).

Nova pota birokracije, članek Toneta Pačnika, govori o njegovi želji, da bi *Tribuna* bila mesto za pogovore, diskusije, prostor za iniciativo ... Kot piše, je metoda ignorance metoda dela birokracije – čakanje na ukaze in pasivnost. Torej ignoranca in pasivnost študentov onemogočata samoupravnost in dajeta moč birokraciji (Pačnik 1966: 1). Po mnenju Pačnika se lahko študenti samo z angažiranostjo in aktivizmom zoperstavijo elitizmu in birokratizmu.

Dr. Jovan Djordjević se v članku *Kakšno samoupravljanje za znanost*, vpraša, kakšen položaj ima znanost v samoupravni družbi? Po njegovem mnenju ...

- mora biti samostojna in avtonomna;
- sam svoj sodnik, samoevalvacija;
- odgovornost, vendar pogoj za to je svobodna znanost.

Oblike samoupravljanja so nedovršene, kar se kaže prek institucionalizacije, ta pa ni bistvo samoupravljanja. Znanstveni proces ne sme biti pod kontrolo nikogar, razen lastnih strokovnjakov. Stroka bo morala to zahtevati (Djordjević 1967: 4).

Rudi Rizman je avtor članka *Samouprava in univerza*, ki je izšel leta 1968 po junijskih protestih. V njem Rizman piše o potencialnih spremembah, ki bi jih za doseganje samoupravnosti imeli ti protesti in gibanja.

Po mnenju Rizmana so junijski protesti razkrili neučinkovito in nefunkcionalno vsebino nekaterih samoupravnih struktur v družbi in na univerzi. Samoupravna akcija znotraj univerze je bila omejena zaradi neustreznega in neurejenega materialnega vrednotenja družbe do univerze. Več poudarka je

bilo na pogojih za pedagoško delo, bistveno manj pa o pedagoškem delu samem. Študent mora preseči pasivno vlogo objekta, če želi doseči samoupravnost. Rizman poudarja pomen angažiranosti študentov za dosego samoupravnosti. Kot je dejal, je v samoupravnem okviru treba ustvarjati atmosfero, ki študentom omogoča aktivnejše sodelovanje in vključevanje ter opozarjanje na pomanjkljivosti (Rizman 1968: 22).

5. Univerza, reforme in življenje na njej

V tem poglavju bom izpostavil članke, ki govorijo o negativnih vplivih reform na univerzo ter o življenju na univerzi nasploh. Večina teh člankov izraža nezadovoljstvo študentov nad delovanjem univerze in opozarja na neustrezen odnos univerze ter profesorjev do študentov.

Ivo Marenk v prispevku *Iskanje za mejami znanega* govori o reformi visokošolskega sistema in odzivu *Tribune* nanjo. Očita ji preslab angažma. Prav tako pa kritizira reformo, saj naj bi ta obšla interese študentov in študentskega gibanja. Glede na takraten slab študijski uspeh na univerzi, je avtor navedel nekaj smernic za bodočnost. Tu bom izpostavil dve, ki se pojavljata tudi v kasnejših člankih kot izpostavljen problem univerze:

Kot prvo smernico Marenk predlaga revidiranje obstoječih načel o popolnoma svobodnem ali strogo omejenem vpisu na univerze (razlog za to je nizek uspeh v primerjavi z Evropo). Svobodni vpis na fakultete implicira prilagajanje režima povprečnim študentom. Po avtorjevem mnenju bi kvalitativni posegi v študij bili reducirani z omejitvijo vpisa. Poudari, da o pripravljenosti študenta mora odločati srednja šola, ne pa prvi letnik fakultete. Obe načeli načenjata problem slabega uspeha študentov, ki se pojavlja večkrat v prihodnjih številkah *Tribune*. To se manifestira predvsem v velikem osipu študentov v prvem letniku (Marenk 1966: 17).

Druga smernica govori o neustrezni stopnji samoupravljanja na Univerzi v Ljubljani. Sedanja organizacija samoupravljanja onemogoča učinkovitost. Po mnenju Marenka sta razloga za to pomanjkanje sredstev ter neustrezni pogoji za delo tako študentov kot delavcev. Rešitve, ki jih avtor ponuja za boljšo izvajanje samoupravnosti so: Vrednotenje ter kontrola izvajalcev dela, sodelovanje študentov, kadrovska stabilizacija, učinkovita koordinacija na področju pouka in boljše sodelovanje med fakultetami (Marenk 1966: 17).

Članek *Vsebinska reforma univerze* poudarja nekatere njene posledice in njen vpliv na nadaljnje študiranje. V alinejah bom povzel nekatere točke in posledice reforme, ki jih je *Tribuna* predstavila:

- Nagrajevanje uspeha boljših študentov in pismenih del. Naše fakultete naj ne bi ustrezno nagrajevale in spodbujale uspehov študentov. Nekatere nagrade (npr. Prešernova) naj bi bile le formalnost in kot take neustrezno spodbujajo študente.
- Vprašanje pouka družbenih ved na nedružbenih fakultetah. Tu izkaže *Tribuna*

naklonjenost do družboslovja in humanistike na naravoslovnih fakultetah, poudarja njun pozitiven pomen pri ožjih specializacijah, poklicnih tehničnih šolah. Prav tako izpostavijo, da je v drugih državah večji procent takšnih predmetov v kurikulumu.

- Podiplomski študij naj ne bi dosegel zelene stopnje razvoja, saj se ni uveljavil med študenti. *Tribuna* za to stanje krivi materialne probleme univerze ter dejstvo, da študij ni najbolj definiran (Nepodpisano 1966: 17).

Članek z naslovom *Logika realitet in realnost* avtorja Iva Marenka povzema nekatere glavne probleme, ki so dušili Univerzo v Ljubljani. Gre za opozorila študentov, ki so bila dalj časa neuslišana. Univerzi se očita predvsem rigidnost in konservativnost pri reagiranju na te kritike študentov. Glavni očitke v tem članku je nepravična razdelitev denarja v obliki študentskih štipendij. Kot piše Marenk, je v tem času število štipendij padlo za polovico, vendar število in višina kreditov ostaja isto. Neustrezna razdelitev štipendij je eden od razlogov za porast števila študentov, ki se zaposlujejo preko študentskega servisa in študentov, ki ne dokončajo študija (Marenk 1966: 8).

Vendarle pa Marenk priznava nekatere pomembne premike na univerzi glede tega. Sprejeli so nekoliko obetavnejšo politiko in kvalitativne spremembe za študente. Kot primera obetavnejše politike Marenk navede priporočilo o integraciji študentskih domov in sanaciji obstoječega statusa neurejenosti ter racionalizacijo poslovanja menze in študentskih domov v Rožni dolini (Marenk 1966: 8).

Navkljub očitkom oportunitizma, Marenk priznava ustreznost teh sprememb. Vendarle ga skrbi za resnost, s katero se obravnava mnenja Zveze študentov. Zvezo poziva, naj bolj aktivno nastopi pri problemih, ki zadevajo študente – samoupravljanje in štipendije, ki jih opiše kot osnovno obliko družbenih vlaganj (Marenk 1966: 8).

Franci Pivec v kratkem odstavku poudari, da Univerza v Ljubljani ne odgovarja na postavljena vprašanja, probleme in zahteve študentov. Kot primer neodzivnosti navede ukrepe na študijsko reformo univerze. Zahteva odgovor glede materialne osnove visokošolske strukture, ki je bil v danem trenutku aktualen (Pivec 1966: 8).

Delček življenja na Ekonomski fakulteti, je članek študenta Ekonomske fakultete, Vittoria Pitacca. Beseda teče o zavrjeni pritožbi zoper negativno oceno pri enem od izpitov. Po mnenju avtorja, sta bila ocena in zavrnitev pritožbe krivični. Od profesorja ni dobil ustreznih odgovorov in pojasnil o

tem, zakaj ni opravil izpita ter zakaj njegova pritožba ni uspela. Študentskemu svetu očita, da ni bil v pomoč pri njegovem iskanju pravice. Na Ekonomski fakulteti naj bi že predhodno aktivno opozarjal študente na nepravilnosti, ki so ga doletele. Dekanu fakultete, ki je tudi profesor dotičnega predmeta, očita samodrštvo, ki je popolnoma v nasprotju z samoupravnimi načeli. Upa, da bo njegov zapis začel razmišljanja in pobude o samoupravljanju na fakulteti (Pittaco 1966: 3).

Dopis zaključí pripis uredništva *Tribune*, kjer poudarijo, da je postal odnos med profesorji in študenti v zadnjih letih tabu. Zdi se jim prav, da ima študent pravico do javne obravnave svojih problemov. Izpostavijo tudi, da je avtor dopisa želel javno izpostaviti svoj problem in je vztrajal, da se njegov dopis objavi v *Tribuni* (Uredništvo 1966c: 3).

Slavko Pregl se odzove na članek Vittoria Pittaca, kjer avtor kritizira dekana Ekonomske fakultete. Pregl odgovarja Pittacu, da bi lahko svojo situacijo bolje argumentiral in predstavil. Težko objektivno ocenjuje nastalo situacijo kot krivično zanj. Pregl za članek trdi, da odpira pomembna vprašanja v odnosu med profesorjem in študentom, vendar je skeptičen, ali ta članek res ustrezno prikazuje življenje vseh študentov Ekonomske fakultete (Pregl 1966: 3).

Fakultetni odbor Ekonomske fakultete se tudi odzove na članek Vittoria Pittaca. Krivdo za njegovo situacijo pripisujejo njemu samemu in njegovemu neznanju na izpitu. Javno izpostavijo njegove ocene pri izpitih, dosežene točke pri neuspešno opravljenih izpitih, dejstvo, da prejema štipendijo, stanuje v študentskem domu in neuspešno že nekaj let študira na Ekonomski fakulteti (1966: 3).

Rudi Rizman se v članku *Ali je profesorjem mar do študentov?* sprašuje o odnosu profesorjev do študentov in univerzitetne problematike. Nobenega profesorja ni bilo na razpravo o *Tribuni*, kar bi bilo koristno za diskurz in pridobivanje drugačnih zornih kotov na različne polemike in debate. Poudarja pomen aktivnega odnosa študent – profesor za razumevanje širšega bistva problemov. Celovit pogled na celoten pedagoški proces lažje identificira razne in potencialne probleme, medtem ko ga dialektičen odnos med obema otežuje. Pogostokrat se pedagoški proces izpričuje samo skozi oči študentov in njihovega doživljanja predavanj in izpitov. Ne pridobi pa se perspektive profesorjev na to problematiko. Rizman s tem zapisom apelira na profesorje k vzpostavitvi dialoga (Rizman 1967b: str. 1).

Franci Hrastar in Boris Skapin v članku *Organizacija mednarodne študentske dejavnosti v okviru Univerze v Ljubljani* opozarjata, da je ob vseh aktualnih svetovnih problemih, ki angažirajo študente,

aktivnost univerzitetnega odbora na mednarodnem področju nekoliko odmaknjena nekaterim študentom, vendar to ne pomeni, da ni pomembna (Hrastar in Skapin 1967: 3). To botruje k boljšemu sporazumevanju med narodi, skrbi za stike z drugimi študentskimi gibanji, organizira izmenjave, vzpostavlja odnose ... Član teh univerzitetnih odborov je lahko vsak redni študent fakultete, ki obvlada vsaj en svetovni jezik (Hrastar in Skapin 1967: 3)

6. Materialni položaj študentov

V tem poglavju bom predstavil in izpostavil članke, ki obravnavajo materialni položaj študentov, kvaliteto življenja, študijske možnosti ter preostale bivanjske probleme, ki so se pojavljali v tem obdobju med študenti. Slab finančni položaj študentov ter stanovanjska problematika sta ena od razlogov za takratno nezadovoljstvo študentov nad svojim položajem v družbi.

Stane Dolanc, ki je takrat zasedal mesto političnega sekretarja komiteja Zveze komunistov Slovenije, je v pogovoru povedal, da študentov ne smatra za privilegirani sloj. Sicer imajo po njegovo določene prednosti – koncentracija intelekta, kališče potencialnih aktivistov – vendar o materialnih privilegijih ne moremo govoriti. Tiste, ki to govorijo, Dolanc obtoži ustvarjanja umetnega konflikta med delavci in študenti, kar po njegovo ovira razvoj družbe in kulture (Dolanc 1966: 18).

Jože Šlander opisuje omejitve zveze ŠOLT, ki skrbi za delavnice ter aktivnosti študentov. Sprva omeni takratno slabo stanje tehnično in naravoslovno usmerjenih fakultet. Vodstvo Univerze ni nudilo prave podpore in sredstev za razvoj. Dalje pa govori o zvezi ŠOLT in njenih finančnih težavah. Namenjena sredstva so bila zelo omejena, ŠOLT sam pa je precej tehnično usmerjen. Šlander očita univerzi zanemarjanje tehničnih fakultet, zveze ŠOLT in bodočih diplomantov, inteligence na teh področjih. Šlander v članku poziva, da se vse dejavnosti zveze ŠOLT finančno ustrezno podpre in opremi z ustreznimi kadri (Šlander 1966: 7).

Jugović v članku *Samoupravljanje = denar* opozori na stanovanjsko problematiko študentov in na nezadostna sredstva, ki se stekajo v študentska naselja. Brezizhodnost stanovanjske problematike se povečuje z oporekanjem krajevne skupnosti do širitve študentskega naselja ter z mačehovskim odnosom Univerze v Ljubljani do te problematike. Bodoča inteligenca zahteva pogoje, da bo to tudi postala (Jugović 1967: 1).

Dimitrij Rupel je tedanjega predsednika ZMS Boruta Miklavčiča spraševal o njeni vlogi. Miklavčiča je vprašal o smiselnosti reorganizacije Zveze mladine. Ta je Ruplu odgovoril, da je nemogoče in nerealno pričakovati, da bi Zveza mladine rešila vse probleme, na primer, kako aktivirati mladino. Rupel mu je nato postavil vprašanje o tem, kako bi ZMS skrbela za aktivnost mladine, vendar Miklavčič na to vprašanje ni ponudil konkretnih odgovorov (Miklavčič 1967: 3).

Mandat Zveze študentov, ki se je končal leta 1968, Šlander označi za enega bolj razgibanih in kot

nekaj, kar mora postati prelomnica družbenega angažiranja in mora aktivirati širši krog ljudi. Značilno za to obdobje je politizacija študentov, kar je povzročalo številne nemire in odzive na nekatere krize človeštva. Ljudstvo Šlander vidi kot objekt politične igre in manipulacije. Politizacija vse večjega dela študentov pa dokazuje ravno to, da se mlada generacija zaveda nevarnosti teptanja človekovih pravic. Eden od načinov, kako se temu izogniti, so protesti. Šlander vidi še dolgo pot do samoupravnosti kot cilja družbe, torej družbe brez kapitala in monopola. Družbe, v kateri človek ni samo objekt in razumevanje človeka ni zgolj parcialno (Šlander 1968: 3).

Uspešen šolski sistem ne sme biti odvisen od gospodarstva, ki je zlasti v razvojni fazi zelo nestabilno. Na vodilna mesta je potrebno ustoličiti za posamezno delo čim bolj izobražene ljudi. Odnos do strokovnjakov je odraz zavesti družbe in njenega spoznanja, da so lahko le strokovnjaki v največji meri nosilci napredka (Šlander 1968: 3). Družba po mnenju Šlanderja še ni dovolj odprta, da bi omogočala uspeh najsposobnejših. Borba za uveljavljanje strokovnosti še poteka. Za uveljavitev tega je potrebna večja odprtost univerze ter sodelovanje med fakultetami in delodajalci. Togost in zaprtost Univerze ovira samoupravnost. Za dosego tega je potrebna aktivnost in soudeležba študentov. Šlander svari, da bi bila škoda, če bi se »zaspalo« po obetajočem juniju (Šlander 1968: 3).

Ludvik Zajc, predsednik izvršnega odbora skupnosti SRS, s katerim je bil opravljen pogovor, meni, da sta finančna problematika in materialna kriza med študenti nekoliko pretirana, da stanje ni tako slabo. Na vprašanje o begu možganov je odgovoril, da gre za proces, ki ga je nemogoče povsem preprečiti. Vsaka odprta družba spozna svoj napredek z vključevanjem v sodobne tokove kulture. Izolacija od sveta ne omogoča napredka. Sam beg možganov spodbuja, sam ga označi kot prtok možganov. Po njegovem mnenju ta proces pozitivno vpliva na družbo in socialistične družbe morajo to pravočasno ugotoviti ter začeti odpirati primerna delovna mesta.

V članku z naslovom *Še o študentskih domovih* avtor Slava Štampar opozarja na stanovanjsko problematiko študentov. Junijsko zborovanje v študentskem naselju Rožna dolina vidi kot prelomnico pri doseganju samoupravnosti študentov. Vendar se je že kmalu potem pojavila skepsa nad tem, ali se bo miselnost zborovanja obdržala (Štampar 1968: 5). Vsebine študentskih organiziranj se niso realizirale. Vodstvo študentov je predlagalo reorganizacijo v samoupravno skupnost študentov. Junijsko zborovanje je postavilo zahtevo, da mora biti financiranje šolstva in študija gospodarska investicija, ne pa socialna podpora (Štampar 1968: 5).

Situacija s študentskimi domovi je eden od osnovnih temeljev študentske problematike. Spremembe

potekajo izredno počasi. Avtor direktorju ŠDL očita nesposobnost, zaradi številnih napak pri vodenju (Štampar 1968: 5). Študentski domovi ne smejo biti zavod s posebnimi družbenimi interesi, temveč morajo biti del univerze. ŠDL je tedaj reguliral tudi študentove obštudijske dejavnosti. Reguliranje prostega časa, zasebnega življenja študentov mora biti stvar njih samih. Omogočeno jim mora biti tudi odločanje in soglašanje s pravilniki zavoda (Štampar 1968: 5).

7. Socialna struktura študentov

V tem poglavju bom izpostavil članke, ki izpostavljajo takratno zaskrbljujočo socialno strukturo študentov. Ta je pokazala neenakomerno porazdelitev študentov glede na družbeni položaj staršev. Veliko število mladih iz socialno ranljivih družin si študija ni moglo privoščiti ali dokončati. Izpostavljena je tudi problematika velikega osipa študentov po prvem letniku, kar kaže na neustrezno selekcijo študentov. V teh člankih se poudarja neustrezen sistem štipendiranja, kar je bil eden od glavnih razlogov za neustrezno socialno strukturo, ki je onemogočala študij mladim iz socialno ranjivejših družin. Zahtevi po boljšem sistemu štipendiranja in po pravičnejši strukturi študentov sta ponavljajoči temi teh člankov.

Ivan Lozej v članku *Nekaj misli o materialni problematiki študentov, selekciji in kadrovski politiki* podrobno predstavi takratno materialno stanje in socialni položaj študentov. Delež štipendistov na Univerzi v Ljubljani naj bi se gibal med 30 in 55%. Socialna struktura študentov pa kaže, da je 50% študentov iz uslužbenskih družin, 12% iz kmečkih ter 15% iz delavskih, kar kaže na neenakomerno porazdelitev študentov glede na socialne skupine. Trend prevlade študentov iz uslužbenskih družin se je večal, prav tako se je večal delež študentov iz Ljubljane. Na univerzi je bilo takrat približno 30% študentov iz Ljubljane, kjer je živel približno 10% vsega slovenskega prebivalstva (Lozej 1966: 3).

Avtor vidi razloge za naraščanje tega trenda v večji socialni ranljivosti drugih socialnih skupin, ki si študija ne morejo privoščiti – torej študenti iz delavskih in kmečkih družin, kot tudi študenti iz Ljubljani bolj oddaljenih krajev. Poudarja, da je pri teh študentih veliko neizkoriščenega potenciala. Eden glavnih vzrokov za takšno stanje je neustrezen sistem štipendiranja (Lozej 1966: 3). Družba, po mnenju avtorja, troši sredstva za izobrazbo ljudi na manj sposobnih študentih in ne na socialno šibkejših. Uspehi tedanjih štipendistov naj ne bi bili boljši od uspehov tistih študentov, ki štipendije niso prejeli. To kaže na neustrezno razporejena sredstva za študij (Lozej 1966: 3).

Eden od problemov univerze je bil tudi velik osip študentov, saj je na fakultetah diplomirala približno polovica študentov, ki so se nanjo vpisali. Avtor poudarja, da mora biti selekcija za študente opravljena pred študijem, saj ta postaja vedno dražji za ljudi iz socialno ranljivih skupin in tako številnim onemogoča študij (Lozej 1966: 3). Velik vpis in posledično osip študentov onemogoča štipendiranje vseh sposobnih študentov, ne glede na socialni status. Avtor ne zagovarja sistema štipendiranja, kot je bil v veljavi tedaj. Zveza študentov je videla štipendiranje kot investicijo za »izgradnjo« strokovnjakov in mora biti za študente osnovna oblika financiranja študija (Lozej 1966:

3).

V članku *Regionalna struktura študentov in štipendiranje* avtorja Matjaža Jugovića teče beseda o statistiki in strukturi študentov ter štipendistov. Kot je bilo omenjeno že v članku *Nekaj misli o materialni problematiki študentov, selekciji in kadrovski politiki* Ivana Lozeja, med 30 in 55% študentov prejema štipendijo. V Sloveniji so bila delovna mesta, za katere je zahtevana višja in visoka izobrazba, samo v 35% zapolnjena z ustreznimi kadri. Jugović je pozval podjetja, naj investirajo v štipendije za bodoči kader. Tedanji štipendijski sistem je botroval manjšemu številu študentov iz okoliških krajev (Jugović 1966: 3).

Dopis z naslovom *Predlog resolucije skupščine študentov* govori o položaju študenta v družbi. Očita se zaostanek v primerjavi s težnjami po kvalitativnih spremembah v odnosih – samoupravljanju. V takem sistemu samoupravljanja se uredništvu *Tribune* zdi prav, da imajo tudi študenti besedo pri razreševanju vprašanj in konstruiranju družbeno utemeljenih predlogov (Nepodpisano 1966b: 1).

Zahtevali so pogoje za razvoj samoupravne družbe. Opozarjajo, da predlog novega zakona o financiranju izobrazbe takšnih zahtev ne bo realiziral, ker ne namerava povečati sredstev za izobraževalni sistem (Nepodpisano 1966b: 1).

Med večje takratne probleme univerze navedejo naslednje:

- Vse več je študentov, ki študija ne dokončajo;
- premalo kapacitet (oziroma preveč študentov za takratno kapaciteto);
- od Univerze se zahteva kakovostno izobrazbo. Očita se ji slabo kadrovske politiko; veliko neustreznih strokovnjakov naj bi predavalo in posledično trpi kakovost visokošolskih ustanov;
- nedostopne sobe v študentskih domovih;
- skepsa glede usposobljenosti diplomantov;
- neustreznost magistrskega in doktorskega študija;
- študijski uspeh naj bi bil pogojen z materialnimi možnostmi študenta, ta pa se generalno slabša. Študij postaja privilegij tistih, ki si ga lahko privoščijo;
- Ljubljčan ima več prednosti in možnosti za študij kot npr. Prekmurec, zato je treba zagotoviti štipendije. Ustrezen sistem štipendiranja mora zagotoviti študij vsem sposobnim študentom.

Poudarijo, da mora v samoupravnosti postati študent aktivni kritik in mora zavzemati stališča proti negativnim pojavom. Njegovo vlogo pa se mora upoštevati (Nepodpisano 1966b: 3).

Članek *Konkretna akcija za konkretnega človeka* govori o problemih, ki so se pojavljali pri vpisu na fakultete in selekciji. Vedno več maturantov želi nadaljevati šolanje in se vpisuje na fakultete. Posledično to vpliva na številne probleme na fakultetah, npr. prostorska stiska s predavalnicami na fakultetah ter velik osip študentov po prvem letniku.

Družba mora kar se da velikemu številu diplomantov omogočiti zaposlitev v domovini. Po mnenju avtorja sta se Univerza v Ljubljani in družba premalo ukvarjali s preučevanjem problemov vpisa in selekcije. Avtor podpira pristop k preučevanju te problematike. Pod to se uvršča metode sprejemanja, utemeljenost izbirnih postopkov, meril za ugotavljanje možnosti ... Ta problem terja natančnejšo analizo in poglobitev, saj se gre za kvaliteto strokovnjakov in študijskih programov vseh poklicev (Univerzitetni komite ZKS 1967: 3).

Dokler te analize in metode selekcije ne bo, naj bo vpis prost in se bo selekcijo delalo v prvem letniku študija. Študij se mora omogočiti vsem sposobnim. Za dosego tega, pa je potrebna selekcija. Razlog za skrb pri tem problemu je strukturna analiza študentov (Univerzitetni komite ZKS 1967: 3). V tem članku je predstavljena nekoliko drugačna perspektiva do bega možganov. Ludvik Zajc v pogovoru obravnava beg možganov kot nekaj, kar bi se moralo spodbujati. Univerzitetni komite tukaj poudarja velik pomen, ki ga ima zagotavljanje delovnih mest diplomantom ter sposobnim delavcem ali študentom. S tem naj bi se preprečevalo beg možganov.

V pogovoru s takratnim rektorjem, Romanom Modicem, je bilo govora tudi o problemu z osipom študentov v prvem letniku. Rektor je kot razlog za to navedel prost vpis na fakultete. Tudi precej večji delež študentov v Ljubljani je vpisanih na družboslovne fakultete, kot na tehnične, naravoslovne, kar je po mnenju Modica posledica tega, da maturanti srednjih tehničnih šol ne gredo nujno na univerzo (Modic 1967: 3).

Predstavnika univerzitetnega odbora – Peter Rupnik in Mitja Zupanek, sta opravila pogovor s Stanetom Kavčičem. Beseda je tekla o zaskrbljujoči socialni strukturi študentov – 50% študentov prihaja iz Ljubljane. Kavčič se ne strinja, da je struktura zaskrbljujoča, bolj ga skrbi kvaliteta študentov. Omenjali so tudi visoke stroške bivanja in zaskrbljujoč materialni položaj študentov. Povprečna višina štipendije je manjša od stroškov, tudi štipendije same ne prejema veliko študentov

(Rupnik in Zupanek 1967: 3).

Za leto 1968 je bil zastavljen cilj – vsem nadarjenim dijakom je treba omogočiti študij, ne glede na socialni položaj in geografsko oddaljenost. V zakonu naj ne bi bilo usklajeno reševanje materialnega položaja študentov. Zavira sicer najhujše nepravilnosti, vendar ne omogoča normalizacije življenja (Kavčič v Rupnik in Zupanek 1967: 3).

8. Študentski servisi

Jože Ancelj je v dveh člankih pisal o študentskih servisih, posrednikih študentskega dela. Ta dva članka sem izpostavil v posebno poglavje, ker gre za nekoliko specifično temo, predvsem pa zato, ker so debate o smotrnosti študentskih servisov prisotne še danes.

Ancelj v članku *Še o študentskih servisih* obravnava organizacije, ki delujejo kot posredniki študentskega dela in o t. i. razpokah pri posredovanju. Študentski servisi naj bi obdržali 6% dohodka študentskega dela. Te kritike avtor primerja z zagrebškim študentskim servisom, kjer ti obdržijo 18% dohodka študentskega dela (Ancelj 1967: 5). Vendar navkljub relativno manjšemu odstotku v primerjavi z zagrebškim študentskim servisom, se Ancelj sprašuje o poštenosti le-teh.

V Odprtem pismu za študentske servise, se Ancelj sprašuje, koliko zaposlenih imajo študentski servisi, kakšne dohodke imajo in ali delujejo v skladu z načeli samoupravnosti. Prvotni namen študentskega servisa je posredniška funkcija študentskega dela študentom. Zaradi prenizkih in slabo razdeljenih štipendij, si je primorano veliko študentov financirati študij s študentskim delom. Avtor poroča o težavah študentov s servisom. Pritožbe letijo na zaposlene, ki naj bi se neprimerno vedli do študentov in do servisa samega, ki naj ne bi deloval v interesu socialno šibkih študentov (Ancelj 1966: 1).

9. *Tribuna*

V tem poglavju bom predstavil članke, ki govorijo o *Tribuni*. Uredništvo je izpostavilo velike težave pri financiranju *Tribune*, kar je ogrožalo njeno kontinuirano delo in izhajanje. Pesimistične napovedi glede prihodnosti – morda *Tribuna* ne bo izhajala prihodnje leto – so ponavljajoče v člankih s to tematiko. Nekateri članki, ki kritizirajo *Tribuno*, bodo izpostavljeni v tem poglavju. Večina kritik in očitkov temelji na tem, da revija ne zastopa interesov in pogledov večine študentov. Pri člankih, ki govorijo o *Tribuni*, je mogoče videti tudi nekatere ideološke razlike med avtorji in uredništvom glede tega, kaj naj bi se v reviji poročalo.

Uresničevanje Tribune, Quo Vadis, Tribuna, članek Rudija Rizmana govori o družbenokritični vlogi *Tribune*, ki jo avtor vidi tudi kot prostor za študijske in družbene komentarje. Članke, mnjenja, stališča urednikov ne vidi kot odporna, imuna na demanti prakse. Nekateri bralci so reviji očitali »levičarstvo« ali »desničarstvo«. Rizman je *Tribuno* smatral kot pripadnika naprednih sil in misli, ki želijo uveljaviti samoupravljanje v družbi – tu *Tribuna* ključno prispeva k temu prepričanju (Rizman 1967a: 1).

Izpostavil je nekatera marksistična načela v člankih *Tribune*:

- Številni prispevki o materialnih stiskah študentov in o materialnih zahtevah študija nasploh;
- Rizman pohvali diskurz med marksistično usmerjenimi študenti in študenti teologije – ta dialoškost kaže na vitalnost;
- spodbujanje razprav in ozaveščenosti o problemu vietnamske vojne, ameriški agresiji nad narodom;
- številne razprave o problemih slovenskega kmetijstva, spodbujanje razprav o reorganizaciji Zveze komunistov in številna druga teoretična razmišljanja, kritike ...

Prisotnost t. i. naprednih sil v družbi Rizman razume kot dejstvo, da je »porevolucionarno« obdobje zapostavljalo razvoj družbenih znanosti in nudilo slabo materialno podporo pri tem. Zavračal pa je očitke, da je *Tribuna* anarho-liberalistična opozicija režimu (Rizman 1967a: 1).

Vili Guček v svojem prispevku izpostavi nekatere točke, pomembne misli pogovora z odgovornim urednikom *Tribune*, Rudijem Rizmanom. Tema pogovora je bilo vprašanje ali vsebina *Tribune* ustrezno predstavlja, zastopa študente.

Guček se opre na nekatere kulturne članke uredništva, ki naj bi bili nekoliko hermetični in nerazumljivi za večji del študentov. Bralci so tem rubrikam namenili nekaj kritik, vendar se teh Rizman brani in trdi, da so ti članki reprezentativni za študentsko gibanje. Nekaj kritik je bilo usmerjenih v pomanjkanje člankov uredništva, ki bi poudarjali samoupravnost univerze (Guček 1967: 3)

Guček izpostavi pogosto kritiko – vsebina *Tribune* večine študentov ne zanima. Ne želijo si takšnega študentskega lista. Potrebno naj bi se bilo usmeriti v manj kulture in v več informativnosti ter športa. Poudari pa, da se *Tribune* nikakor ne sme ukiniti.

D. Pučko tudi nameni nekaj besed o ustreznosti vsebine *Tribune* kot študentskega lista. Zadnji izvodi *Tribune* naj bi pomenili vsebinski premik v pravo smer. Očita ji namreč, da je premalo člankov, ki bi obravnavali univerzitetno problematiko in kritično obravnavo študija (Pučko 1967: 3). Pučko meni, da bi se morala *Tribuna* vsebinsko razširiti. Vsebinska usmeritev v kvaliteto pa ni nujno reprezentativna za širše občinstvo študentov. Predlaga idejo o ustanovitvi izdajateljskega sveta, ki bi skrbel za kvaliteto člankov in preprečeval upad le-te (Pučko 1967: 3).

Božidar Lakota nekoliko kritično pristopi do člankov in pisanja v *Tribuni*. Nasprotuje temu, da bi članki revije služili kot ideološki aparat. Poudarja razliko med demagogijo in kritičnostjo.

Časopis je komunikacijsko sredstvo:

- kot poročilo, informiranje,
- kot kritika obstoječega,
- kot demagogija, t. i. »frazarjenje«.

Zadnji dve je potrebno znati ločiti. Kritika obstoječega mora temeljiti na realni zamisli, idealu obstoječega. Presega golo informacijo. Prepričevanje, ki se opira na nedomišljeno uporabo filozofskih pojmov, vnaša zmedo, ne glede na to, koliko resnice vsebuje. Toliko bolj kot je članek kritika, toliko bolj mora biti ta vrednota. Treba jih je vrednotiti in razvrstiti glede na kriterije (Lakota 1967: 11).

Kakšen kriterij ima torej *Tribuna*? Lakota prikaže neenotne kriterije predvsem pri Dimitriju Ruplu, pa tudi pri Petru Vodopivcu in številnih drugih. Ustvarjalna volja pri pisanju ne more biti kriterij,

treba ga je zgodovinsko in kvalitativno določiti. Treba je tudi preučiti posamezne ideale, na ravni zamisli (Lakota 1967: 11).

Pismo Janeza Žnidaršiča je bilo poslano na uredništvo kot odgovor na članek v *Delu*, ki je govoril o militaristični naravi revije *Tribuna*. Tega so podpisali vsi vidni umetniki in kulturniki starejše generacije. Pismo poziva mlajše, bodoče intelektualce k akciji ter spodbuja k stremljenju po vidnejši vlogi. Hkrati je avtor pisma pozval k razširitvi čim širšega kroga študentov aktivistov – akcije in gibanja so (že) tedaj v domeni predvsem študentov Filozofske fakultete. Pismo kritizira *Tribuno*, da gre za revijo, ki jo sestavlja elita Filozofske fakultete, ne reprezentira pa širokega kroga študentov (Žnidaršič 1968: 1).

Tribuni Žnidaršič očita preveč moderne proze, kritizira tudi njeno kvaliteto. Zelo je odklonilen do moderne umetnosti. Ti očitki predvsem letijo na Dimitrija Rupla, ki je glavni urednik *Tribune* v tem času. Njemu osebno očita anarhično poneumljanje, prepisovanje parol iz javnih WC-jev. Rupel po njegovo ne loči med anarhično in demokratično svobodo tiska. Poziva k kvalitetnejšim člankom *Tribune* (Žnidaršič 1968: 1).

Uredništvo se na pismo odzove v krajšem zapisu z naslovom *Bil mislil mož*, kjer se cinično in posmehljivo branijo kritik in obtožb Žnidaršiča, ki ga označijo kot starejšega moža z močnim primorskim naglasom, ki je jezno pristopil do uredništva (Uredništvo 1968a: 1)

Članek *Tribuna v bedi* govori o težki finančni situaciji, v kateri se je tedaj znašla *Tribuna*. Velika naklada, povečanje izvodov so pustili svoj pečat pri financiranju revije same. Velik finančni deficit je pomenil, da je morala *Tribuna* za kratek čas prenehati s svojim delovanjem. Zveza študentov *Tribuni* ni izplačala vsote, kot jo je obljubila. Zato je s tem člankom uredništvo apeliralo na bralce, da po svojih močeh pomagajo popraviti finančno stanje. Uredniška ekipa *Tribune* je napisala, da je potrebno vztrajati, kolikor gre. Sprašujejo se o smotnosti tega dejanja, ali je *Tribuna* študentom sploh pomembna. Hkrati pa pozivajo študente, naj podprejo *Tribuno*, da bo ta lahko obstajala (Uredništvo 1968b: 1).

10. Zaposlitev, zaposljivost in zaposlenost

V tem poglavju bom obravnaval članke, ki govorijo o gospodarstvu in problematiki zaposljivosti študentov. Večina člankov s to tematiko govori o vplivu gospodarske reforme iz leta 1965 na zaposlenost in zaposljivost študentov. Problem nezaposlenosti med diplomanti je bil pogost predmet debate.

V članku *Praksa ni nadomestek za šolo* se je Jože Ancelj spraševal o usposobljenosti zaposlenih. Takrat je imela Slovenija nizek odstotek zaposlenih z visoko izobrazbo na vodilnih mestih. Spraševal se je, kje naj mlad človek pridobi prakso, če so vsi razpisi z njo pogojeni, ter kdo je odgovoren za to, da pridejo na trg diplomanti z neustreznimi kompetencami ter znanjem. Poda nekaj primerov (že tedaj aktualnih) prekarnih delavcev. Pogost pojav je bil tudi v šolah, da je npr. učitelj športne vzgoje poučeval tudi geografijo. Ancelju se je zdelo sporno, da diploma na trgu ni zagotovilo za delo (Ancelj 1967: 7).

V opravljenem pogovoru z rektorjem Romanom Modicem je bilo govora tudi o tedaj novem zakonu, kjer naj bi se v visoko šolstvo vpeljalo nekaj sprememb – poudarjena je racionalizacija študijskih smeri, kar naj bi pomenilo ukinjanje nekaterih smeri. Rektor racionalizacijo podpira, ne vidi tega kot ukinitve delovnih mest. Zdi se mu tudi, da se je vloga univerze v družbi počasi, a vztrajno izboljševala (Modic 1967: 3). Kot razlog za to navede kvalitativne spremembe v oblikah sodelovanja – želijo si boljše komunikacije med Univerzo in delodajalci. Tako naj bi pozitivno vplivali na odnose med delodajalci in zaposlenimi ter zmanjšali nezaposljivost oz. nezaposlenost diplomantov (Modic 1967: 3).

Iz socialistične teorije o pravici dela je naslov članka Francija Pivca, ki govori o marksističnem pogledu na zaposlenost in brezposelnost. Brezposelnost v marksistični družbi je kot dokaz nesposobnosti države za reševanje bistvenih problemov. Vsak človek ima pravico do dela, delo samo je vir posameznikove eksistence. Brezposelnost je v marksistični družbi vzvod kapitalizma (Pivec 1967: 1).

Ustava SFRJ postavlja delavca v ospredje. Proletarca, osvobojenega samovolje v ekonomski in družbeni ureditvi. Cilj SFRJ v tem času je bilo zmanjšanje nezaposlenosti, vendar je odnos Zveze komunistov do tega vprašanja, po mnenju avtorja, bil neustrezen. Kljub marksističnim načelom, država ni intervenirala z ukrepi, ki bi zmanjšali nezaposlenost. Na vodilnih mestih so, po mnenju

Pivca, nešolani, nesposobni in pohlepni ljudje, ki za takšne probleme nimajo posluha (Pivec 1967: 3).

Viljem Merhar, tedanji asistent na Ekonomski fakulteti, je odgovarjal na vprašanja v povezavi z reformo, gospodarstvom in inflacijo.

Na vprašanja, ali je morda inflacija rešitev za gospodarsko krizo (naraščanje nezaposlenosti, zaostritev likvidnosti v gospodarstvu), Merhar odgovarja, da jo sicer nekateri ekonomisti priporočajo za potrebe gospodarske stabilnosti, vendar ji sam kategorično nasprotuje. Poglavitni cilj reforme je preorientacija gospodarstva iz ekstenzivnega (zaprtega) v intenzivno gospodarjenje. Vse to naj bi destimulativno vplivalo na razvoj domače produktivnosti ter zanemarilo področje zaščite domačega gospodarstva (Merhar 1967: 2). Z reformo se je ciljalo predvsem na spodbujanje nadaljnjega razvoja družbene produktivnosti v kontekstu državnega gospodarstva. Gospodarska stabilnost je nujni element reforme, sredstvo za doseganje pomembnejših ciljev – ob samoupravnih produkcijskih odnosih, kjer bosta dohodek in delitev čistejša. Večja učinkovitost gospodarjenja in družbene produktivnosti naj bi vplivala na vključevanje našega v mednarodno gospodarstvo (Merhar 1967: 2).

Težnja reforme je vključevanje gospodarstva v mednarodno delitev dela in prestrukturiranje produkcije. V času ekstenzivnega gospodarstva se je dosegalo sorazmerno visoke stopnje rasti družbenega produkta, toda s tem razvojem se je prišlo do meje, ki se je ne bi smelo podaljševati (Merhar 1967: 2). Posledici reformnih prizadevanj sta manjša stopnja rasti družbenega produkta in počasnejše, stagnirajoče zaposlovanje. Ta dva efekta pomenita začetek prestrukturirane družbene produkcije. Po mnenju Merharja so ti procesi pozitivni. Na novo strukturirajo produkcijo, ki se kakovostno in količinsko usklajuje z zakonom o proporcionalni delitvi dela in odprtem gospodarstvu. Usklajena produkcija je osnova za nadaljnjo gospodarsko ekspanzijo, dosega se višje stopnje gospodarske rasti (Merhar 1967: 2).

Posledice stabilizacijske politike so torej nizka stopnja rasti in zaposlovanja, kar ni bilo vseh podpornikom predreformnega gospodarstva, ki je omogočal inflacijsko dobičkanje. Spregledali pa so pozitivne plati reforme, zaradi česar se jim je očitalo demagogijo (Merhar 1967: 2).

11. Obtožbe na račun predsednika Centralnega komiteja Zveze komunistične mladine Slovenije, Janeza Kocjančiča ter njegova odziva

To korespondenco sem uvrstil v posebno kategorijo, ker je bilo v letniku XVIII kar precej besed namenjenih tem obtožbam. Dimitrij Rupel je obtoževal Janeza Kocjančiča, takratnega predsednika Centralnega komiteja ZMS, da je pod pritiskom oblasti razrešil vodstvo revije *Problemi* in sprožil sodni proces proti pesniku Andreju Brvarju zaradi dveh družbenokritičnih pesmi. Kocjančiču Rupel očita karierizem in hlapčevstvo. Kocjančič se obtožb brani in Rupla obtožuje laži.

Rupel v članku *O nekem načinu delovanja* predstavi svoj pogled na situacijo. Centralni komitej Zveze komunistične mladine Slovenije je 19. septembra 1967 na dnevnem redu sestanka predsedstva govoril o uredniški politiki revije *Problemi*. Posebno pozornost se je uperilo proti pesmim, objavljenim v št. 54–55. V tej številki sta bili namreč sporni dve pesmi pesnika Andreja Brvarja. Družbenokritični pesmi sta naleteli na reakcije javnosti, da sta žaljivi do borcev NOB. Predsedstvo v prvem poročilu ni ugotovilo spornosti Brvarjevih pesmi. Dva dni kasneje se je predsedstvo spet sestalo in umaknilo svojo prvotno izjavo. Od javnega tožilca se je zahtevalo, da zaradi vsebine pesmi, sproži proces proti Brvarju. Sprejelo se je priporočilo o odstopu uredništva *Problemov*, zaradi neadekvatne reakcije na Brvarjeve pesmi (Rupel 1967a: 2).

Rupel je obtožil predsednika Centralnega komiteja ZMS, Janeza Kocjančiča, in vodstvo Centralnega komiteja ZMS, da se z umikom prvotne izjave želijo približati stališču vodilnih političnih organizacij, čeprav to ni njihovo mnenje. Komiteju je Rupel očital transmisijsko vlogo, znotraj katere se izničuje kot neodvisna politična organizacija. Strogo je nasprotoval odstopu uredništva *Problemov*, kot tudi zagonu kazenskega postopka proti pesniku Brvarju. Javnost je bila po njegovem mnenju pomanjkljivo obveščena o teh dejanjih, saj o prvem sestanku CK ZMS časopisi niso poročali (Rupel 1967a: 2).

Janez Kocjančič, tedanji predsednik Zveze mladine Slovenije, v članku *O morali neke polemike*, odgovori Dimitriju Ruplu glede članka *O nekem načinu političnega delovanja*. V njem Rupel govori o umiku pesmi Andreja Brvarja iz revije *Problemi* in o razrešitvi vodstva revije, ki je sledilo. Kocjančič zavrača Ruplove očitke in trdi, da so v Ruplovem članku številne netočnosti ter da je Centralni komitej sprejel drugačne sklepe, kot jih je navedel Rupel. ZMS je ostro obsodil vsakogar, ki je žalil revolucijo in borce NOB. Ruplu Kocjančič odgovarja, da je bodisi neobveščen ali zlonameren (Kocjančič 1967a: 1).

Pod člankom sledi pripis uredništva, kjer prosijo Centralni komitej ZMS, naj pošljejo *Tribuni*

originalni izvod inkriminirane izjave ter zapisnik seje, glede na to, da se sklicujejo na netočnost navedb Dimitrija Rupla (Uredništvo 1967: 1).

Na Kocjančičev članek se odzove Matevž Krivic, njegov odgovor nosi naslov *Žalosten demanti*. Članek Dimitrija Rupla *O nekem načinu političnega delovanja* je prinesel odziv predsednika ZMS, Janeza Kocjančiča. Krivic je od Kocjančiča pričakoval kesanje, opravičilo dejanja. Presenečen je bil, ko se je, kakor sam trdi, zatekel k neresnici in zavračanjem očitkov. Kocjančiča obtožuje, da je v svojem članku lagal, slepo obtoževal in zavajal (Krivic 1967: 2).

Krivic ZMS očita oklepanje vodilnih mest, da ne bi bili razrešeni. Močno obsoja njihova dejanja – umik Brvarjevih pesmi in razrešitev vodstva *Problemov*. Akterji dogodkov – ZMS – svoja dejanja upravičujejo sami pri sebi. Zahtevam *Tribune*, naj ZMS pošlje zapisnik seje in originalni izvod izjave, niso ugodili. Obrazložili so, da ne delajo trajnih posnetkov sej Centralnega komiteja, vendar tem pojasnilom *Tribuna* ne verjame (Krivic 1967: 2).

Kocjančič se v zapisu z naslovom *Kje je bistvo problema?* odziva na članek *Žalosten demanti* Matevža Krivica. Obema avtorjema, ki sta ga obtoževala neetičnosti in karierizma – Ruplu in Krivicu –, očita, da sta prišla do različnih zaključkov na podlagi istih dezinformacij. Rupel od Kocjančiča želi izničenje odločitev, Krivic pa priznanje napake. Trdi, da je upravičeno odstranil Brvarjeve pesmi, saj so ta izražala sporna stališča, ki nasprotujejo NOB. Po mnenju Kocjančiča, gre tu za politično motiviran poskus diskvalifikacije. Ruplu očita, da mu je bil omogočen vpogled v stališča uredništva, kar v pripisu Rupel prizna, vendar so bili ti posnetki kasneje uničeni, kar se uredništvu *Tribune* zdi sumljivo (Kocjančič 1967b: 2).

12. Ideologija

V tem poglavju bom izpostavil nekatere članke, ki so kritični do oblasti in ideologije. Takšna tematika člankov je prevladovala v letniku XVIII *Tribune*, torej tik pred začetkom uporov. Zato sem to poglavje določil kot zadnje, ki obravnava teme iz *Tribune*. Med avtorji, ki so več pisali o tej tematiki, bi izpostavil Dimitrija Rupla, ki je opozarjal na pretirano kulturno in nacionalno zavezanost NOB ter partiji.

Tone Pačnik se v članku z naslovom *Čemu skrivnosti?* sprašuje o razlogu za tajnost politike. Kot piše, so v zgodovini delavskih gibanj nekateri zgledi, ki so nepreseženi – pariška komuna, oktobrska revolucija ... Pri teh gibanjih je šlo za transparenten, demokratičen in odkrit proletarski duh. Pačnik kliče po koncu tajne diplomacije ter tajnih likvidacij. Tajnost meče slabo luč na socializem. Sprašuje se, ali oblast vodi politiko dovolj javno, in če pravzaprav sploh obstajajo razlike med SFRJ in kapitalističnimi državami glede na način vodenja. Za uspešno socialistično družbo je potrebna transparentnost – zakaj potem toliko skrivnosti (Pačnik 1967: 1)?

Peter Vodopivec piše o uporih kot vrednoti, ki ni sama sebi namen, temveč pomeni zaupanje v uspeh in napredek. To je podžigalo že številne revolucije, zato se o uporih velikokrat govori ideološko. Vendar treba je pozivati k uporih proti slabemu, uporih duha, uporih v imenu ljudstva. Posameznik se mora vključevati v družbeno dogajanje z vso odgovornostjo. Če se posameznik čuti izključenega ali pa ne sprejema družbe kot svoje, je upor proti njej njegova odgovornost (Vodopivec 1967: 2).

V članku *Partija – kultura* Rupel piše o odnosu med partijo in kulturo ter kako se ta odnos udejanja v vsakdanjem življenju. S tem odnosom se prikazuje stanje družbe, ki prehaja iz revolucionarne dobe v mirnodobno življenje. To se manifestira preko birokracije in standardizacije življenja. Za to »vmesno« stopnjo sta odgovorna amerikanizacija in razrast malomeščanstva. Vse to pa je prikrito z balkansko mentaliteto. Kot nova družba niso dali pozitivnih filozofsko-kulturnih formulacij. Za pomanjkanje le-tega je odgovoren neuspeh avantgarde, politike, ideologije, piscev, umetnikov, znanstvenikov, filozofov ... (Rupel 1967b: 3).

Književnost se je opirala na »povampirjen« nacionalizem. Rupel se v članku sprašuje, ali je mogoče ustvariti bolj ustvarjalen odnos med partijo in kulturo? Ali lahko kulturnik pojmuje partijo kot oblast, absolutni vrh? Rupel kritizira tak vidik in poudari, da so Cankarjevi *Hlapci* še danes aktualni. Po njegovem mnenju je mešanje kulturnega v politično prisotno in nespremenjeno še od časov NOB

(Rupel 1967b: 3).

Jernej Novak, avtor članka *Vrednota je zaupanje*, dvomi v manifestacijo idealov, vizije iz prve številke *Tribune*, kjer se je poudarjalo grajenje družbe brez laži in boj proti oportunizmu, karierizmu – torej ne verjame več v samoupravno družbo. Dvom do teh idealov poveže z dvomom v poštenost delovanja ZKJ (Novak 1967: 3).

Odnos partija – kultura je odnos, ki ga Rupel uporabi za prikaz mešanja književnosti v politično dogajanje. Ta odnos je predstavil in kritiziral že v istoimenskem članku *Partija – kultura*. Položaj, ki se ga močno čuti v tem odnosu, je položaj delavca na delu, ki se počuti zunaj sebe. Socializem je samo ideja, ekonomija samo dejanje. Pomembno se je vprašati in opredeliti, kaj gospodarska reforma resnično prinaša v družbo (Rupel 1967c: 3). Kaj prinaša ta koncept, ali gre le za naivno predstavo o »idiličnem« komunizmu, o lepšem jutri? Ali reforma pomeni transcendenco in pravično prestrukturiranje družbe in konkurenčnost na trgu dela? (Rupel 1967c: 3).

Na začetku članka *Zavezanost revoluciji* Dimitrij Rupel izpostavi citat Edvarda Kocbeka, kjer izraža tesnoba in dvom pri zavezanosti k revoluciji NOB. Kocbek je nasploh veliko pisal o razpotju, vztrajanju v razpoki med transcendenco in imanenco NOB (Rupel 1967č: 5). V članku omenja masovno pobijanje ljudi, kar se upraviči za potrebe uveljavitve družbe. Kocbek referira še na druge primere iz zgodovine, kjer se je masovno morilo za dosego cilja – najhujše zlo se dosega v imenu pravice (Rupel 1967č: 5).

NOB od posameznika zahteva ekstatično vero v prihodnost, ki ne bi bila mogoča brez pozabljanja. S tem, ko uveljavljamo kriterije lastne odgovornosti, se na nek način znajdemo v usodni odprtosti razpoke, tesnoba. Smisel preteklosti zato ni vedno določen. Z neprestanim obnavljanjem v sedanjosti ga je treba vedno na novo izpodbijati in na novo določati (Rupel 1967č: 5). Rupel se tu opre na idejo *permanentne revolucije*. Po njegovem mnenju je posebej relevantna zato, ker obljuba o prenovi sveta ni izpolnila pričakovanj – čeprav se čutimo čustveno zavezane tej revoluciji, obljubi. Kocbek se opredeljuje za stalno preverjanje toka revolucionarnosti preko etike. Nasprotuje sakralnemu odnosu do revolucije NOB (Rupel 1967č: 5).

13. Študentski aktivisti

V zaključnem delu diplomske naloge bom naredil krajši biografski pregled nekaterih pomembnejših in pogosteje omenjenih študentskih aktivistov ter avtorjev člankov v *Tribuni*. Gre za ljudi, ki so imeli tudi kasneje, v politiki in širši slovenski javnosti, vidnejšo vlogo. Izpostavil sem tri – Rudija Rizmana, Dimitrija Rupla in Francija Pivca. Prva dva sta opravljala funkcijo glavnega urednika *Tribune*, Franci Pivec pa je bil vodja študentskega shoda v Rožni dolini, ki je bil prvi izmed številnih študentskih protestov tistega obdobja.

13. 1. Rudi Rizman

Rudi Rizman se je rodil leta 1944. Med študijem sociologije je kratek čas opravljal funkcijo glavnega urednika *Tribune*. Po tem, ko je diplomiral iz sociologije na FSPN, je magistririj nadaljeval na Harvardu. Doktoriral je iz socioloških znanosti na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, kjer je kasneje predaval. Bil je tudi gostujoči profesor na številnih drugih tujih univerzah, npr. Harvard, MIT, Univerza v Bologni ... (Nepodpisano b. n. l.)

Sodeloval je z nekaterimi priznanimi misleci prejšnjega stoletja, med katerimi so Bertrand Russell, Umberto Eco, Noam Chomsky in Jean-Paul Sartre (Rizman 2017). Zaradi nekaterih povezav z vidnimi člani Komunistične partije – bil je tajnik Titovega biografa Vladimirja Dedijerja (Rizman 2017), je še danes Rizman nekoliko sporna figura pri pristaših desnih političnih opcij. Nazadnje, zaradi javnega pisma, kjer je, skupaj s 74 drugimi podpisanimi akademiki, svaril pred nesprejemljivo politiko vodilne desničarske stranke v Sloveniji, t. j. Slovenske demokratske stranke (SDS). (M. Z. 2020)

Med Rizmanovimi članki, ki sem jih izpostavil v diplomskem delu, je večina takšnih, ki govorijo o zunanji politiki – podpora Vietnamu, sodišču Bertranda Russella, Bližnjemu Vzhodu in obsojanje militaristične politike ZDA. Univerzo in študente je pozival k temu, da so bolj aktivni in angažirani pri opredeljevanju in osveščanju glede globalnih problemov. Zanj je ključnega pomena, da se glede teh stvari razvije kolektivna zavest.

13. 2. Dimitrij Rupel

Rodil se je 7. aprila leta 1946. Doktoriral je iz sociologije, ki jo je tudi predaval na Fakulteti za

sociologijo, družbene vede in novinarstvo Univerze v Ljubljani. Napisal je scenarij za film *Oxygen* iz leta 1970, bil je glavni urednik *Tribune* in kasneje tudi *Nove revije*, v kateri je v znameniti 57. številki izdal članek z naslovom *Odgovor na slovensko narodno vprašanje* (Rupel 2014).

V prvi vladi Republike Slovenije postane Rupel prvi zunanji minister samostojne republike. Bil je član DEMOS-a, prvi predsednik Slovenske demokratske zveze (SDZ), veleposlanik v ZDA, župan Ljubljane in zunanji minister z najdaljšim stažem (Rupel 2014). Funkcijo je zasedal v treh vladah.

Zaradi podpisa vilenske izjave, ki je podpirala vojno v Iraku in prestopa iz stranke LDS v stranko SDS, je, še posebej v očeh pripadnikov levega političnega spektra, Rupel sporna osebnost v slovenski politiki. Leta 2004 je bil med ustanovnimi člani Zbora za republiko, desničarske platforme, ki jo sestavljajo intelektualci in kulturniki – simpatizerji politike in ideologije stranke SDS (Rupel 2014).

Nekaj Ruplovih člankov, ki sem jih izpostavil v diplomski nalogi, govori o zastarelosti idealiziranja NOB in o naivnem zaupanju v komunizem - o tem pravi, da ni izpolnil pričakovanj družbe. V teh člankih lahko vidimo nekakšne zametke njegovega političnega delovanja, ki se je v naslednjih desetletjih nadaljevalo v *Novi reviji* ter v Ruplovi vlogi pri osamosvojitvi Slovenije.

13. 3. Franci Pivec

Franci Pivec je bil, kot sem že napisal v uvodu, vodja študentskih protestov v študentskem naselju v Rožni dolini, pri čemer je navdih črpal iz Pariških protestov in iz socialne diferenciacije, katere so bili deležni študenti (Pivec 2018). Sestavljal je slogane, parole in plakate pred študentskimi protesti. Med temi je tudi slogan »*bodimo nemogoči, zahtevajmo realnost*«, ki je nastal kot parafraza – obrnjeno osrednje geslo Pariških protestov »*bodimo realisti, zahtevajmo nemogoče*« (Pivec 2018).

V dveh Pivčevih člankih iz *Tribune*, ki sem ju izpostavil v diplomskem delu, je razvidna njegova angažiranost glede nekaterih takratnih družbenih problemov – ali gre za njegovo opozarjanje na neustrezen odnos univerze do študentov (Pivec 1966), ali pa za kritiko oblasti, ki ji očita nesposobnost v zvezi s problematiko nezaposlenosti (Pivec 1967).

Po izobrazbi je sociolog in filozof. Filozofijo je tudi predaval na Univerzi v Mariboru. Bil je aktiven v politiki – bil je poslanec v prvem sklicu parlamenta – ter različnih kulturnih organizacijah

(Podlesnik Marčič 2015). V pogovoru, ki so ga opravili na radiu Val 202, v povezavi s 50. obletnico študentskega upora v Rožni dolini, je dejal, da je bilo zanj ključno spoznanje iz časa študentskih protestov to, da se s posegi v javno življenje lahko veliko doseže (Pivec 2018).

14. Zaključek

V diplomski nalogi sem skušal prikazati družbenopolitično dogajanje in življenje študentov pred začetkom študentskih protestov na Slovenskem leta 1968. Študentski protesti so v naslednjih letih postali pogostejši in množičnejši. Preko člankov, ki razodevajo takratno nezadovoljstvo študentov nad *status quo*, sem glede na vsebino in področja, razvrstil vzroke za protest v posamezna poglavja.

Kot je povedal Franci Pivec, je začetku študentskih protestov botrovalo več razlogov – vsesplošno nezadovoljstvo z družbenim, materialnim in finančnim položajem študentov ter žar intelektualnega upora, revolucionarnosti in nepokorščine, ki so tedaj bili praksa študentov v drugih državah (Pivec 2018). Nekatero ponavljajoče teme in težnje iz *Tribune* sem izpostavil v poglavjih.

Nekateri članki so zanimivi tudi zato, ker nudijo vpogled v pisanje in prepričanje nekaterih znanih oseb takratne študentske in kasneje javne ter politične sfere. Tako sta, na primer, zgoraj omenjena Rizman in Rupel danes smatrana kot predstavnika nasprotujočih si političnih polov. V člankih teh dveh letnikov *Tribune* pa lahko opazimo, da v njunih pisanjih ni bistvenih ideoloških razlik. Oba sta tudi opravljala funkcijo glavnega urednika *Tribune*. Med nekaterimi drugimi javnimi osebami, ki so pisali v *Tribuni* in sem jih izpostavil, sta pisatelj Slavko Pregl in pravnik Janez Kocijančič. Najdemo tudi korespondence s politikoma Vladimirjem Dedijerjem in Stanetom Dolancem ter pismo filozofa Bertranda Russella, ki se *Tribuni* zahvaljuje za podporo njegovim sodiščem.

Tribuna je bila izrazito revolucionarno usmerjeno glasilo, kjer se je poudarjalo socialne probleme takratnih študentov. Osredotočenost na njene članke mi je bistveno pomagala pri splošnem orisu dogajanja in uvidu v tedaj aktualno študentsko miselnost. Upam, da bo to diplomsko delo uspešno služilo temu namenu.

15. Summary

The purpose of this degree was to illustrate social and political problems the Slovenian student population faced in the 1960's. These problems ultimately influenced the student protests in the following years. The research was based on articles of the student magazine Tribuna. They were written by students who felt the need to speak up and warn fellow students about the social injustice. These problems and dissatisfaction among the student circles accumulated and subsequently manifested into student protests.

Franci Pivec, who lead the first protest in Rožna dolina, said that the protests were product of many reasons. Other than the social and political reasons that influenced the protests, the revolutionary spirit of that era was also an important factor, according to Pivec. This degree covers some of the key subjects within the aforementioned field.

Some of the student activists of that time later became important politicians and sociologists in Slovenia. By offering an insight into their writing and political views of the time, this degree serves as a time capsule. For example, Rudi Rizman and Dimitrij Rupel now represent the opposing political ideologies, however that was not the case when they were writing for Tribuna. There are also several conversations and interviews with some of the major political figures of the time, for example, conversations with Vladimir Dedijer, Stane Dolanc and correspondence with Janez Kocijančič. Known philosopher Bertrand Russell also thanked Tribuna for their support of his court.

This degree covers several problems facing the student population at the time. From self management aspirations, to unemployment issues, unsatisfactory social status of students, to comments about global political issues such as Vietnam war, the uprising in Czechoslovakia and the crisis in Middle East.

Tribuna was ideologically very radical and revolutionary magazine. Its articles offer an understanding of the circumstances and the state of student community of the time. They took an anti-imperialist stance regarding the Vietnam war, they supported the Vietnam people and Bertrand Russell's court against the war crimes. They also supported Aleksandr Dubček in Czechoslovakia.

One of more common themes is the self management aspiration. Students of the time very strongly opposed bureaucracy and elitism. They saw self management as the only suitable political option. They also demanded self management regulations to take place in university politics.

Deprivileged social status among students was also a recurring theme in Tribuna. Their main concerns regarded the unsatisfactory scholarship system, the lack of student dorm rooms, apartments, the high cost of studies in Ljubljana, unsuitable student work and the negative impact reforms had on the University of Ljubljana.

Three student activists who later became known politicians and professors are presented in this degree. Dimitrij Rupel, who was a foreign minister in three governments, Rudi Rizman, a known and respected professor of sociology and Franci Pivec, also a politician and a cultural worker.

16. Viri in literatura:

Ancelj, Jože

1966 'Odrpito pismo študentskemu servisu.' *Tribuna*, št. 4, str. 1.

Ancelj, Jože

1967a 'Še o študentskemu servisu.' *Tribuna*, št. 10, str. 5.

Ancelj, Jože

1967b 'Praksa ni nadomestek za šolo.' *Tribuna*, št. 22, str. 7.

Dedijer, Vladimir

1966 'Izjava Vladimirja Dedijerja za Tribuno.' *Tribuna*, št. 7, str. 1.

Djordjević, Jovan

1967 'Kakšno samoupravljanje za znanost.' *Tribuna*, št. 3, str. 4.

Dolanc, Stane

1966 'Štafetni razgovori: Odgovarja Stane Dolanc.' *Tribuna*, št. 1, str. 18.

Guček, Vili

1967 'List vseh študentov.' *Tribuna*, št. 15, str. 3

Hrastar, Franci, Boris Skapin

1967 'Organizacija mednarodne študentske dejavnosti v okviru Univerze v Ljubljani.' *Tribuna*, št. 19, str. 3.

Jugović, Matjaž

1966 'Regionalna struktura študentov v Sloveniji in štipendiranje.' *Tribuna*, št. 5, str. 3.

Jugović, Matjaž

1967 'Samoupravljanje=denar.' *Tribuna*, št. 2, str. 4.

Kalin, Uroš

1966 'Ob socialistični agresiji.' *Tribuna*, št. 1, str. 6.

Klemenčič, Andrej

1966 'Humanistične vede in Univerza.' *Tribuna*, št. 4, str. 1.

Kocjančič, Janez

1967a 'O morali neke polemike.' *Tribuna*, št. 3, str. 1.

Kocjančič, Janez

1967b 'Kje je bistvo problema.' *Tribuna*, št. 5, str. 2.

Koprivec, B.

1966 'Tito!Tito!Tito!' *Tribuna*, št. 1, str. 4.

Kremenšek, Slavko

1967 'Za enotno in demokratično študentsko fronto.' *Tribuna*, št. 4, str. 17-20.

Krivic, Matevž

1967 'Žalosten demanti.' *Tribuna*, , št. 4, str. 2.

Lozej, Ivan

1966 'Nekaj misli o materialnih problemih študentov, selekciji in kadrovski politiki.'
Tribuna, št. 3, str. 3.

Lakota, Božidar

1967 'O pisanju člankov.' *Tribuna*, št. 3, str. 11.

Marenk, Ivo

1966a 'Iskanje za mejami znanega.' *Tribuna*, št. 1, str. 17.

Marenk, Ivo

1966b 'Logika realitet in realnost' *Tribuna*, št. 2, str. 8

Marenk, Ivo

1966c 'Finansiranje Tribune.' *Tribuna*, št. 8., str. 1.

Merhar, Viljem

1967 'Ob vprašanju stabilizacije gospodarstva.' *Tribuna*, št. 1, str. 2

Miklavčič, Borut

1967 'O aktivnosti in prisotnosti Zveze mladine, odgovarja predsednik MKZMS, Borut Miklavčič.' *Tribuna*, št. 3, str. 3.

Modic, Roman

1967 'Razgovor z rektorjem Univerze, dr. Roman Modic.' *Tribuna*, št. 1, str. 1,3.

Nepodpisano

1966a 'Vsebinska reforma Univerze.' *Tribuna*, št. 2., str. 3.

Nepodpisano

1966b 'Predlog resolucije skupščine študentov.' *Tribuna*, št. 7, str. 1-3.

Nepodpisano

b. n. l. 'Red. prof. Ddr. Rudi Rizman.' Dostopno na:
<<http://www.sociologija.si/osebje/nekdanji-profesorji/rudi-rizman/>>, dne 31. 7. 2020.

Novak, Jernej

1967 'Vrednota je zaupanje.' *Tribuna*, št. 2, str. 3

Pačnik, Tone

1966 'Nova pota birokracije.' *Tribuna*, št. 5, str. 1.

Pačnik, Tone

1967 'Čemu skrivnosti?' *Tribuna*, št. 1, str. 1

Petrović, Krešo

1966 'Nekaj misli o birokratizmu v Zvezi komunistov in izven nje' *Tribuna*, št. 2, str. 7.

Pitacco, Vittorio

1966 'Delček življenja na Ekonomski fakulteti' *Tribuna*, št. 6, str. 3.

Pivec, Franci

1966 'Vprašanje o Univerzi' *Tribuna*, št. 2, str. 8

Pivec, Franci

1967 'Iz socialistične teorije o pravici dela.' *Tribuna*, št. 5, str. 1 in 3.

Pivec, Franci

2018 'Podkast: Na ruševinah upora in revolucije.' Dostopno na: <<https://www.rtv slo.si/amp/kultura/novice/podkast-na-rusevinah-upora-in-revolucije/455084>>, dne 29. 7. 2020.

Podlesnik Marčič, Karmen

2015 'Mag. Franci Pivec.' Dostopno na: <<https://4d.rtv slo.si/arhiv/dober-vecer/174336086>>, dne 22. 7. 2020.

Pregl, Slavko

1966 'Je delček življenja na Ekonomski fakulteti res delček življenja na Ekonomski fakulteti?' *Tribuna*, št. 7, str. 3.

Pučko, D.

1967 'Tribuna, kakršno si želimo.' *Tribuna*, št. 15, str. 3.

Odbor pedagoško-znanstvenega sveta Ekonomske fakultete

1966 'Pripombe pedagoško-znanstvenega sveta ter pojasnilo fakultetnega odbora Ekonomske fakultete.' *Tribuna*, št. 8, str. 3.

Odbor za podporo Russellovega sodišča

1966 'Izjava Univerzitetnega odbora glede Russellovih sodišč.' *Tribuna*, št. 3, str 1

Rizman, Rudi

1967a 'Uresničevanje Tribune, quo vadis Tribuna.' *Tribuna*, št. 12, str. 1.

Rizman, Rudi

1967b 'Ali je profesorjem mar do študentov?' *Tribuna*, št. 16, str. 1.

Rizman, Rudi

1967c 'Bližnji vzhod in mi.' *Tribuna*, , št. 26, str. 1.

Rizman, Rudi

1967č 'Teze o Vietnamu kot o resnici sveta.' *Tribuna*, št. 2, str. 1 in 3.

Rizman, Rudi

1968 'Samouprava in univerza.' *Tribuna*, št. 5, str. 22.

Rizman, Rudi

2017 'Intervju: Dr. Rudi Rizman.' Dostopno na: <<https://4d.rtvsllo.si/arhiv/intervju-tv/174448808>>, dne 28. 7. 2020.

Rupel, Dimitrij

1966 'Svet na robu.' *Tribuna*, št.1, str. 1.

Rupel, Dimitrij

1967a 'O nekem načinu političnega delovanja.' *Tribuna*, št. 1, str. 2

Rupel, Dimitrij

1967b 'Partija-kultura.' *Tribuna*, št. 2, str. 3.

Rupel, Dimitrij

1967c 'Blagodejni vpliv trga.' *Tribuna*, št. 3, str. 3.

Rupel, Dimitrij

1967č 'Zavezanost revoluciji.' *Tribuna*, št. 4, str. 5

Rupel, Dimitrij

2014 'Intervju: Dr. Dimitrij Rupel.' Dostopno na: <<https://4d.rtvsllo.si/arhiv/intervju-tv/174448808>>

[tv/174275219](https://www.tribuna.si/tv/174275219) >, 24. 7. 2020.

Rupnik, Peter in Mitja Zupanek

1967 'Predstavnik Univerzitetnega odbora sta bila pri tovarišu Stanetu Kavčiču.' *Tribuna*, št. 1, str. 3.

Russell, Bertrand

1966 'Zahvala Bertranda Russella Tribuni.' *Tribuna*, št. 8, str. 1.

Šlander, Jože

1968 'Študentje v prihodnje po novih poteh.' *Tribuna*, št. 5, str. 3.

Štamper, Slava

1968 'Še o študentskih domovih.' *Tribuna*, št. 5, str. 5.

Tadel, Tomo

1966 'Za pravice samoupravljanja se bo treba še boriti.' *Tribuna*, št.1, str. 16.

Univerzitetni komite ZKS

1967 'Konkretna akcija za konkretnega človeka.' *Tribuna*, št. 23, str. 3.

Uredništvo Tribune

1966a 'Podpiramo vietnamsko ljudstvo v boju zoper agresijo.' *Tribuna*, posebna priloga, str 1.

Uredništvo Tribune

1966b 'Cilji in predmet mednarodnega sodišča.' *Tribuna*, posebna priloga, str. 1-2.

Uredništvo Tribune

1966c 'Dopis k članku Delček življenja na Ekonomski fakulteti.' *Tribuna*, št. 6, str. 3.

Uredništvo Tribune

1967 'Dopis na članek Janeza Kocjančiča.' *Tribuna*, št. 3, str. 1.

Uredništvo Tribune

1968a 'Bil mislil mož.' *Tribuna*, št. 5, str. 1.

Uredništvo Tribune

1968b 'Tribuna v bedi.' *Tribuna*, št. 6, str. 1

Vodopivec, Peter

1967 'O nezaupanju.' *Tribuna*, št. 2, str. 2.

Z., M.

2020 'Znanstveniki in akademiki svarijo pred "nesprejemljivo politiko" stranke SDS.'

Dostopno na: <<https://www.rtv slo.si/slovenija/znanstveniki-in-akademiki-svarijo-pred-nesprejemljivo-politiko-stranke-sds/514713>>, dne: 22. 7. 2020.

Zajc, Ludvik

1968 'Štafetni odgovori: Ludvik Zajc.' *Tribuna*, št. 5, str. 23.

Žnidaršič, Janez

1968 'Pismo.' *Tribuna*, št. 5, str. 1

Obrazec o lektoriranju

Spodaj podpisani/a ALJOŠA VUKSANOVIĆ, DIPL.LIT.KOMP.(UN) in DIPL.ZGOD.(UN) izjavljam, da je diplomsko delo/magistrsko delo/doktorska disertacija (ustrezno obkroži) jezikovno brehibno/a in prevzemam odgovornost za opravljen jezikovni pregled.

Podpis:

Nova Gorica, 11.9.2020